

FOAIA DIECESANĂ

Organ al Eparhiei gr. or. rom. a Caransebeșului

Apare: DUMINECA

Prețul Abonamentului:
Pentru Austro-Ungaria pe an . . . 10 coroane
" " " " pe 1/2 an . . . 5 " "
" România și străinătate pe an . . . 14 franci
" " " " " " pe 1/2 an 7 " "

Prețul inserțiunilor:
Pentru publicațiuni oficiale, concurse, edicte etc. tipărite de 3 ori, dacă conțin până la 150 de cuvinte, 6 cor., până la 200 de cuvinte, 8 cor., de aci în sus 10 cor.

Correspondințele se adresează redacțiunii „FOAIA DIECESANĂ”; ează banii de prenumerațiune și inserțiuni la **ADMINISTRAȚIA** **Librăriei și Tipografiei diecesane în Caransebeș**

†
Traian Doda
1822—1895.

Generalul Doda a murit!

Eată cuvintele, ce de Marti incoace străbat cu fulgerul în toate părțile locuite de Romani, — eată cuvintele, ce amply de adencă întristare și jale neconsolabilă tot peptul românesc, — eată cuvintele, la auzul cărora istoria noastră deschide pagini noave pentru a se scrie cu litere de aur activitatea unui bărbat devotat neamului său.

Da, Generalul Doda a murit!

Închiși sunt pentru totdeauna ochii cei ageri ai acelniei, carele priveghia la toată ocaziunea cu zel învâpăiat și credință neclătită la cursul destinelor neamului nostru mult încercat!

A încetat de a mai bate o inimă nobilă și adenc simțitoare pentru bucurările și întristările, ce le-a avut poporul nostru în „lupta cea grea pentru existență” și pentru susținerea tradițiilor strămoșescl.

Numeroase întreprinderi și fapte pentru a redesccepta și a susține în întregitatea lor virtuțile străbune în poporul nostru, — nișuința neadormită de a-i asigura glia de pământ, moștenită dela înaintașii lui, — zelul învâpăiat de a-l lumina și a-i pregăti un viitor mai bun — sunt tot atâtea petri scumpe în corona vieții fie-ertatului General Doda și noi cei supra-viețuitori să le prețuim cu sântenie și se nu le dăm nici când uitări.

Date biografice. Generalul Traian Doda s'a nascut la anul 1822 în Prilipeț, o comună în romanticul Almăj, în apropiere de Bozovicu. Pe tatăl său l-a chemat Traian ează pe mama sa Ana.

Încă în școalele militare inferioare a arătat un talent deosebit și o diligență rară, în urma cărora a înaintat repede. În 13 Decembre 1841 a fost asentat și ca sublocotenente clasa a doua a intrat ca ascultătoriu în cursul superior al academiei din Wiener-Neustadt. La 23 Septembrie 1842 a fost înaintat de sublocotenent clasa întâiu, în regimentul grăniceresc romano-banatic Nr. 13. La 1 Aprile 1848 a fost înaintat de locoteninte, ează în 27 Octobere 1848 la rangul de căpitan, în care calitate a luat parte și la lupta ce s'a întâmplat în Re-țița-montană, unde a fost și vulnerat.

În 1 Martie 1849 a fost înaintat de căpitan clasa întâiu, ează în 26 Novembre 1857, adecă în vrastă de 35 de ani, la rangul de major, în regimetul grăniceresc al Varașdinului Nr. 6.

La 1 Maiu 1858 a fost transferat în urma rezoluțiunii prea înalte ddo 9 Martie 1858 la statul major, ează în 1 Aprile 1859 a fost transferat ca șef al statului major în Dalmația.

În 17 Decembre 1859 a fost distins cu recunoștință prea înaltă lăudătoare pentru prestațiunile și servițiile sale în Dalmația, ează în 15 August 1860 a fost înaintat la demnitatea de locoteninte-colonel, fiind totdeodată împărțit de colonel supernumerariu la regimentul grăniceresc de infanterie otocean Nr. 2, și încredințat cu conducerea agendelor comandai de piață din Veneția. În 18 Novembre 1866 a fost transferat și împărțit ca șef al stabului general la comanda generală din Zagabria.

În 13 Aprile a fost denumit de brigadier de trupe, în 1 Ianuarie 1870 a fost transferat la Cracovia, la diviziunea de trupe a 12., ează în 1 Maiu 1870 a fost înaintat la demnitatea de general, în care demnitate din urmă nu a servit mult, pentru-că la 1 Novembre 1872 a fost pensionat.

Mai adăugăm aci, că densus în decursul servițiului său a fost distins cu medalia de resboiu, apoi cu crucea pentru merite militare, la cordeaua crucei pentru merite militare.

Acestea sunt datele și notițele biografice, ce privesc viața militară a acestui mare și neuitat bărbat al nostru. Însă cu activitatea sa militară acest bărbat distins nu și-a încheiat activitatea sa publică, pentru-că densus, începând din anul 1874 a fost până la 1887 deputat în

parlamentul țării noastre, reprezentând acolo pe alegătorii cercului electoral al Caransebeșului.

Eară dela anul 1880 până la 1888 a fost președintele comunității de avere al fostului regiment grăniceresc romano-banatic Nr. 13, cu sediul aici în Caransebeș, pentru înființarea și punerea în viață a cărei comunități de avere dânsul s'a obosit mult, și unde s'a distins prin o deosebită onestitate și caracter firm. Dânsul are partea leului la înființarea și la punerea în viață a comunității de avere.

În urma morbului greu, ce a atacat corpul său, dela 1887 a fost silit să se retragă dela activitatea publică, și a-și căuta de sănătatea mult sdruncinată de diferitele lupte și osteneți.

Ultimele momente. E mai bine de un an de zile, de când *Generalul Doda*, nu și-a părăsit casa, în carea vedea bucuros pre toți prietenii și aderenții săi. Sâmbăta trecută a fost vizitat de vechiul său amic, Magnificența Sa Domnul *Vincentiu Babeș*, cu care a petrecut mai toată ziua, și de care s'a despărțit cu cuvintele „*Cine scie dacă ne vom mai vedea!*” Luni după amiază pela 2 oare era încă vesel și bine dispus, ear la oara 3 a primit pentru a treia oară un atac de apoplexie, ce l'a înțepenit cu desăvârșire, și țapăn și nemișcat a rămas până și a dat sufletul. Toate silințele medicului de casă, Dr. *Constantin Popasu*, de a-l reda încă odată vieții și poporului, pentru care a trăit și a suferit atât de mult, au fost zădarnice. *Generalul a murit Marți la 2 oare și 10 minute d. a.*

Pregătirile de înmormântare. Faima despre moartea iubitului General a surprins foarte trist pre toți Caransebeșenii. Inteligența de aici s'a constituit într'un comitet în frunte cu D-l *Ilie Curescu*, președintele comunității de avere, care se scutească pe greu cercatele surori ale Generalului de grijele înmormântării de o parte, de altă parte pentru ca să se pună la cale o înmormântare vrednică de repozatul. Cel dintâiu lucru al comitetului a fost, ca să se înștiințeze telegrafice *exact* lumea mare despre moartea Generalului și timpul înmormântării. S'a espedat mii de anunțuri funebreale din partea familiei.

Punându-se după aceea comitetul în conțelegere cu magistratul și diferitele societăți și corporațiuni din loc și cu societatea de înmormântări din Timișoara „*Pietas*”, a staverit programa înmormântării. Mai amintim, că comanda militară din loc și comunitatea de avere a pus la dispoziția comitetului personalul trebuincios aranjărilor și o gardă de onoare. Tot prin comanda militară din loc și la espresa dorință a comandantului de cor s'a pus la dispoziție musica militară dela regimentul 61 din Timișoara.

Întreg orașul a luat doliu. Oaspeți nenumărați au sosit să asiste la înmormântare. Au fost oaspeți din Logoj, Timișoara, Arad, Orșova, din Almăj și aproape din toate satele din prejur. Au mai fost delegațiuni din Târgul-Jiului și Turnul-Severin în fine și din Ardeal.

Surorile iubitului defunct au primit nenumărate telegrame de condolență, ce le vom publica și noi în Nrul viitoriu.

Deocamdată comunicăm caprinsul a trei telegrame ce au sosit la adresa Prea Cuvioșiei Sale Părintelui Arhimandrit Filaret Musta. Și anume dela P. S. Episcop Ioan Mățianu: „*La încetarea din viață a generalului Doda rog a exprima rudelor sale și din parte-mi adâncă condolență.*” Dela D-l avocat Oncu din Arad: „*Condolențele mele pentru bravul general și român Traian Doda.*” Dela institutul „*Victoria*” din Arad: „*Condolențele noastre pentru pierderea marelui și bunului amic al institutului nostru generalul Doda.*”

Corpul regretatului defunct a fost înbalsamat în 17 Iulie n. prin medicii Dr. Constantin Popasu și Dr. Valeriu Olariu, în prezența fisicului orășenesc și apoi a fost așezat în sicriu de sticlă.

Înmormântarea a avut loc Vineri la 5 oare d. a. Nici nu a sosit timpul staverit de comitet pentru începerea actului înmormântării și imens public furnica stradele Caransebeșului, dar mai ales strada Orșovei, în carea se află casa Generalului.

Punct la 5 oare, după un scurt serviciu divin, conductul funebral se pune în mișcare.

În fruntea conductului mergea un oficer domestic al societății „*Pietas*” din Timișoara. A urmat apoi un batalion de soldați în frunte cu comandantul lor, Domnul vicecolonel Hannel și mai mulți oficeri. Acestora le urmau purtătorii cununelor și carul cu cununi depuse pe mormântul nșitatului General.

Dintre cununi am observat: dela P. S. S. D-l Episcop Nicolae Popea, dela Dnii V. Babeș, T. Hațeg, Românii din Biserica-albă, Comunitatea de avere, Reuniunea officianților, Corpul oficeresc din loc, Orașul Caransebeș, Casina română, Reuniunea agronomică, profesorii dela institutul teol.-pedag. din loc, Preoții protopresbiteratului Caransebeș, Redacțiunile Dreptății și Tribunii, Românii din Orșova, A. de Popescu, Iosif și Maria Băcila, Cornelia și Ales. Zunea.

Escelența Sa Domnul locoteninte-mareșal *Teodor cav. de Seracin* în loc de cunună pe sicriu a depus la consistoriul diecesan 10 fl. v. a. pentru de a să întrebuința spre vr'un scop filantropic.

După purtătorii de cununi au urmat musica militară ear acestora corurile, și anume: cel din Logoj și cel al Reuniunii rom. de cântări și musică din Caransebeș. Ambele coruri, dar mai ales cel din Logoj, care consta din 60 persoane: bărbați, fete și băeți, au escelat. Corurile au cântat schimbiș.

După coruri au urmat corpul preoțesc, în care am văzut pe protopopol Mehădiei Mihail Popoviciu, pe Părintele Mangra, apoi pe preoți: Voin Sêrbu paroh în Rusca, Mihail Blidariu paroh în Prilipeț, Ioan Pepa preot în Doclin, Nicolae Goanță preot în Moceriș etc. (În acest loc însemnăm că și înv-

tătorimea noastră a fost bineșor reprezentată. Apoi a urmat un suboficeriu cu crucea, băeții cu făcii, cruci și prapori.

După toți aceștia urma Pontificantele, părintele Arhimandrit Filaret Musta, asistat de protopopul A. Ghidiu, preoții Dr. Olariu, Ioan Stoian, N. Șandru, G. Petrescu, G. Buru și Diaconul Dr. P. Barbu.

A urmat apoi carul cu sicriul reposatului, însoțit la dreapta și la stânga de suboficerii regimentului, comandați în acest scop de un oficeriu, de oficerii domestici ai societății „Pietas“, de codrenii designați din partea Comunității de avere și de purtătorii de mașale. Observăm aci, că sicriul era frumos împodobit cu un strat de flori naturale trimise de distinsul amic al Generalului, D-l Dr. Alesandru Mocioni.

După sicriu urmau rudeniile, oficerii, delegațiunile și publicul jelicioriu.

Conductul a fost încheiat de un al doilea batalion de soldați.

În șirul aretat a parcurs conductul, plecând din strada Orșovei, strada Elena, strada Maria Teresia, piața Maria-Teresia, piața Francisc Ferdinand, strada Traian Doda, a bisericii și a lui Ovid făcând patru stări.

Pe la 6 oare conductul ajunge la cimiteriu. În ușa bisericii din cimiteriu Prea Sântia Sa Domnul Episcop *Nicolae Popea*, (asistat de protodiaconul Dr. Traian Badescu), în ornate și cu cadelnița în mână aștepta rămășițele pămâtesci ale iubitului defunct. După o întreită tămâiere, sicriul intră în biserică și serviciul divin se începe prin Prea Sântia Sa. Responsoriile sunt cântate de corul din Logoj. După citirea sântei evanghelii prin P. S. S. Domnul Episcop, Prea Cuvioșia Sa Părintele Arhimandrit ține o cuvântare, ce caracterizează viața militară și civilă a scumpului defunct.

La finea serviciului divin, lângă mormânt, și înainte de a se pune în mormânt rămășițele defunctului, asesorul consistorial, Dl Ioan Ionaș ține o cuvântare în care se accentuează mai vârtos activitatea politică a Generalului Doda.

După punerea în mormânt corurile întonează câte o cântare de *adio*, ear miliția face onorurile sale militare.

Festivitatea mare, mulțimea publicului, dispoziția sufletească a acestuia, care era cât se poate de tristă, dovedesc ce barbat mare am pierdut. Să-i zicem și noi

Dzeu să-l ierte!

Să ne înțelegem

Budapesta 3/15 Iulie 1895.

Da: să ne înțelegem asupra unei mici neînțelegeri, carea însă deja are urmări foarte neplăcute, cel puțin pentru mine.

Tinerul meu amic, D-l arhitect *A. Diaconu*, a publicat de curând în „*Foaia diecesană*“ din Caransebeș un comunicat de cuprinsul, că *i-a succes să afle în ruinele romane dela Berzovia documente nedisputabile, cumcă Romanii, anume legionarii lui Traian, dela legiunea a XIII P. F. cunoscseau deja în veacul al II-lea d. Chr. arta tipografică cu litere mobile și se foloseau de ea.*

Am citat acest teest după „*Dreplatea*“ Nr. 139, fiind-că din „*Foaia diecesană*“ tocmai Nrul cu acel comunicat nu mi-a venit. Cred, că foaia timișoreană va fi reproduș comunicatul din „*Foaia diecesană*“ destul de fidel; cred aceasta cu atât mai vârtos, de oare-ce și alte foi, până și din străinătate, în acelaș sens au luat notițe de „*importanta descoperire*“; dar și unii amici ai mei, cari cetiră comunicatul, ba și unii străini, cari în călătoriile lor se întâlneră cu D-l Diacon, tot asemenea mă informară — după cele anzite din chiar gura Dlui Diacon; nu numai mă informară, ci — fiind-că din întâmplare cunoscseau precedințele, mă și provocară, să le dau explicațiuni în cauză. Destul că, după toate acestea, fiind-că lucrurile stau într'adevăr cam *foarte altfel*, decum le consideră și propagă D-l Diacon, și fiindcă atât de mulți mă sciu în necs cu afacerea, nu pot trece cu vederea adevărul, ci trebuie să le spun cum îl sciu eu — întreg și limpede.

Mă tem, să nu pățim și cu această „*descoperire*“ cum am pățit-o înainte d'asta cu mai mulți ani, când se bucinase — pare-mi-se tot prin coloanele „*Foaiei diec.*“ — cumcă a succes a descoperi stațiunea legionară „*Caput Bubali*“, după-ce D-l Carol Torma, cu mulți ani mai înainte deja făcuse săpături la aceeaș localitate și o constatase formal înainte Academia magiara!

Eată cum s'a petrecut, pe ce cale și prin ce rătăcire a ajuns D-l Diacon la noaua sa „*descoperire*.“

Încă cu mulți ani înainte, mi-a venit la cunoștință și mi-am notat o cărămidă romană în Mușeu național din Budapesta cu inscripțiunea: *EG. I. A. D. J.* care inscripțiune să citeșce: *Legio I. adjuatrix pia fidelis*, și presentă două litere *PF* întoarse cu capul în jos.

În vara anului trecut 1894 petrecând la băile din Oena-Sibiului, am primit dela metropolitul *Miron*, carele scia, că mă ocup cu plăcere de Archeologie *Anuariul al VI-lea**) tocmai pe acel timp publicat de societatea archeologică din Alba-Iulia, dășpre rezultatul săpăturilor în patru cicile precedente — la „*Apulum*“, în care frunzărind cu atențiune, patru observațiuni mi-a cucerit atențiunea mai vârtos. Mă restring a aminti două, cari m'au pus din întâmplare în atingere cu D-l Diacon. Adecă:

Printre obiectele desgropate la *Apulum*, să gășeau 96 variante de ale inscripțiunilor legiunei XIII gem. inscripțiuni pe cărămizi și tegulae—țigle legionare; apoi — ear mi-s'au infățisat printre inscripțiuni *litere întoarse*. Sub aceste impresiuni — eată ce am scris în cartea mea de notițe:

„Mulțimea de variante între inscripțiunile legiunei a XIII. gemină, aducând'o în legătură cu mulțimea de

*) „*Alsó-fehérmegeyi történelmi régészeti és természettudományi Évkönyve, 1894.*“

localități pe unde s'au desgropt cărămizi cu inscripțiuni de ale acestei legiuni, nu se poate explica altfel, de cât că, fiind această legiune unica dintre toate, despre carea se știe că, ne'nterupt a staționat în Dacia lui Traian dela prima ocupațiune 101—102, până la ultima retragere peste Dunăre 271—273, adică timp de 171—172 ani, pururea cu centrul în castrul dela Apulum, pururia având multe cohorti și centurie prin multe alte castru, a lăsat cele mai multe și mai diverse urme.

„Literile, une-ori poate chiar și cuvinte întoarse și perschimbate în inscripțiunile cheramitale — abia se pot explica altfel decât că, literile în formele de lemn erau mobile și se întepeneau prin cuiș dosale; că deci desfăcându-se ele câte odată în zelul lucrării spornice, lucrătorii cari nu le cunoscneau, le puneau iute la loc, cum li venia bine și — lucrau mai departe. De mirare, că n'au dat pân'acu de nici un epigraf, care se sulezeze și deslege această aparițiune; dar — și mai de mirat este, că genialii și practicii Romani n'au mers un pas-duoi mai departe, ca să facă litere și mai mărunte și să le aplice la tipărirea de cărți, mai vârtos după ce cunoscără și papirul!“

Aceste observațiuni ale mele le-am comunicat ocașional mai multor amici ai mei, precum și unor Dni colegi dela Academie; însă pururia numai pentru scrutare ulterioară, pentru-că apoi cauza la timpul său se poată fi supusă aprecierii Academiei.

În ziua de Vineri, 10 Maiu a. c. aflându-mă în Vêrșet la conferința delegațională cu emșișii Ierarhiei sêrbesci, am întêlnit pe amicul meu A. Diaconu, carele spunându-mi, că are adunate în podul casei sale din Bocșa-montană mai multe cărămizi dela Berzovia, castrul în care lung timp a staționat Leg. III F. F. îndată îi comunicai și lui observațiunile și studiile mele, întocmai cum le espusei mai sus, rugându-l, ca ocașional să caute printre cărămizile sale legionare: *nu cumva va găsi — printre inscripțiuni variante sau litere ori chiar cuvinte inverse, și să-mi-le comunice, cari le-ar găsi.*

D-l A. Diaconu încă în aceeaș zi a plecat cu noi însoțindu-ne pân' la Timișoara, ear eu pe cale, în prezența și auzul celor 2 conmembri delegaționali i-am dat explicațiuni în privința inscripțiunilor din cestiuine.

Zece zile mai târziu, adică la 20 Maiu mi-se adresează următoarea depeșă telegrafică; (o public în textul original german verbalmente):

„Babes Budapest vámházkörút 4. Römischer Legionsziegel aus Berzovia mit verdrehten Lettern wirklich in meinem Besitze sehr schönes Exemplar. Trajans Legionäre und nicht Guttenberg waren also die Erfinder der Buchdruckerkunst. Architect Diaconovici.“ Care va să zică: amicul meu, îmi anunță, că *pozează într'adevăr un esemplar foarte frumos de inscripțiune pe cărămidă legionară cu litere inverse; adaugând: „Nu deci Guttenberg, ci legionarii lui Traian au fost inventatorii artei tipografice; esact: „artei d'a tipări cărți“ („Buchdruckerkunst.“*

Și eată prin acest adaus, dl Diacon și-a perdat sărta! D'acilea datéză neînțelegerea și mulți pași ai Dsale! Căci —

Cumcă nu Guttenberg a inventat arta tipografică, este lucru vechiu. Această contestare cei mai mulți o

află încă ca studenți, din gura profesorilor; eară cumcă nu „legionarii lui Traian“ au inventat „arta tipografică, și mai vârtos arta de a tipări cărți,“ — vom vedea îndată, dacă nu ni ajunge faptul peste tot cunoscut, că — n'avem o unică carte tipărită de Romani, și că a trebuit să mai treacă multe sute de ani, până să vedem prima carte tipărită — nu de Romani!

Precând amicul Diacon îmi trâmitea depeșă sa la Budapeșta, eu — întocmai că și an pe acelaș timp, mă aflam la Băile din Ocna-Sibiului, aprofundat în esaminarea din mai multe puncte de vedere — a cărții lui Ackner și Müller (Viena 1865,) cu 1028 inscripțiuni din Dacia lui Traian, printre cari inscripțiuni găsisem multe lucruri noane și memorabile pentru studiile mele, ear încât se ține de observațiunile mele în privința literilor întoarse și strămutate, îmi lărgisem cunoștințele considerabil. Am aflat adică inscripțiuni nu numai cu litere inverse și stremutate, ci întregi cuvinte cu locul lor schimbat; apoi nu numai pe cărămizi și țigle legionare, ci și pe vase de lut! Numai ca d. e. pun aci câte una de probă:

Pe o țigla se vede, în loc de ALAS=„ala singularis,“ — SAJA, adică invers întregul.

Pe brțul unei amfore, stampilia fabricantului așa:

TAR
DANICI

în loc de

DANICI
CRAT

numele fabricante-

lui. Va să zică, și litere, și cuvinte, și chiar șiruri inverse. Va să zică — întregă stampilia se desfăcuse, și lucrătorii necunosători de litere, au așezat în pripe litere și cuvinte, cum li-a venit a mână!

Evident easă d'aci numai atâta, că *literele erau mobile* — nu numai la legionari, pentru formele lor de țigla și cărămidă, ci și la fabricanții de vase de lut, pentru stampilele lor, și — poate și la alții mai mulți poate încă de naintea lui Cristos! Dar de la aceste litere mobile până la invențiunea artei d'a tipări cărți cu litere mobile — multe sute de ani au trecut!

Din toate acestea — așa cred, că pot concluda, cumcă tinerul meu amic A. Diacon, reu a înțeles cele ce i-am comunicat, și n'avea drept a-mi spune mie și a bucina în lumea largă, decât că: *într'adevăr pozează o cărămidă a legiunii III F. F. cu inscripțiune cu unele litere inverse.* Ceea-ce a mai adaus, nu era de chiemarea și competența sa. Deci pentru greșala sa resp. escusul de zel și ambițiune al seu — densus rămâne răspunzătoriu.

Da — cam așa este mai peste tot tinerimea de la finele secolului al XIX-lea. Puțin pregătită, d'odată vrea să ajungă renumită; însă rămâne încureată!

Ei bine: ce să-i facem? — Este a noastră, o iubim; deci trebuie să-i iertăm; căci — și errando discimus.

Am zis

V. Babeș

Topografia satului Măidan

Dedicație P. S. S. Domnului Episcop NICOLAE POPEA

(Continuare)

Lâna, așa se lucră: mai întâiu se fierbe, ca se ieasă din ea *usucul* (grăsimea de sudori); din usuc mestecat cu *civit* (indigo), se face o culoare vînătă foarte frumoasă.

După ce se uscă lâna, se *scarmână*, apoi se driglesce. Din driglu se smulge cu mâna firele mai lungi de lâna făcându-se din ele *fășii* pre după degetele cu cari se smulg; și acesta este pîrul din carele se torc fire subțiri, ear în peptene rămâne *canura*, din carea se torc fire mai groase pentru obiele, cioareci, zeiche, șube, căbănițe; apoi după ce canura e smulsă din peptene, cât mai sunt fire bune, rămâne în peptene *scimul* sau *cimul* (fire încălcite) din cari apoi se toarce băteala pentru stranie.

Urzitul, învilitul, năvăditul etc. se fac tot ca la fuioare, cu deosebire, că motchele toarse din pîr pentru arzeală se *scrobesc* (fierb în tărițe de grâu sau *posincele* ear bumbacul se scrobesc cu fânină albă de grâu).

Trîmbele de pânză și *vigurile* de cioareci se țin în lăzi, sau dulapuri, ear la praznic ca găzdărița se se fălească că e vrednică, de ambele părți ale chiliei pre lângă pîreți pe prăjini ține stranie, ponevi (covoară) *măsaie* sau *măsădărițe* și haine. La ferestri, pre pîreți, împrejurul icoanelor și de grinzi, sunt spânzurate o mulțime de *ștergare* sau *peșchire* și aceasta este cauza ca femeile noastre emulează unele cu altele întrecându-se de a avea haine mai multe și mai frumoase. *Izvoade* de covoară, chițeli și oprege, cotrințe frumoase etc. pentru împrumutare de a avea muștra de pre iele, se plătesc cu câte 5, 10 ba și cu 20 fl. pre restimp de 10—15 zile până-si țese sau lucră un ceva asemenea.

VIII.

Numirile altor unelte sau scule de lucru

a) Ale rotariului.

Rotariul curmă lemnul cu *ferestrăul* sau *frizul* și-l sparge cu *săcură*, îl cioplește cu *barda*, îl netezesc cu *mezdreala* (care e un cuțit drept la ambele capete cu mâneie de lemn), îl netezesc sau oblesce cu *ghileul* sau *oblul* [și uglu]; rotunzesc, adecă strujesc lemnul cu *strugul* (carele e compus din o roată mare și alta mică, ce se învîrtesc una pre alta prin o curea întorcându-se roata cea mare cu mâna). Rotariul ține pre lemn *scoaba* care e o daltă cu vâlău în capăt și ascuțită lungăreț și *cuțitul piezis* ascuțit, cu care se netezesc lemnul rotunzit prin scoabe. Măsoară cu *pașnicul* (cercinul sau cercul); îngăură cu *burgia*, cu *spitelnicul*, cu *sfredelul* și cu *lingura de îngăurit*, iar pilugile ori topurile cu *daltă dreaptă*, *daltă urechiată*, (o daltă pătrată cu trei tăieturi).

În daltă dă cu ciocanul [de lemn sau mainul]. Când bate spițele la roți, pune buciumele pre cobilă [un scaun] măsoară cercul cu șiștariul [un cercul], compus din 3 lățeți, dintre cari unul se poate întoarce spre a se forma

cercul preste năpști. Buciumele roților se îngăură cu spițelnice apoi cu ghinul, carele e o daltă semicercuală.

Rotariul are și *cheseriu* carele e în forma unui săponiu, și apoi mai are *ciesle*, carea e ca și chesariul dar cu ascuțit semicercual. Chesariul și cieslea se întrebuintază la scobirea vâlăielor și coritilor etc. O *cheie* de împărțit dinții la ferestrăe; un *fiu* de făcut țopuri și un *căloniu* (un scaun de lemn pre carele șezînd apasă cu piciorul de o tălpiță, acărei cap, lemnul ce este de mezdrît îl ține sus) în carele mezdrîsc. Mai are *tocilă*, *cutii* și *pule* (Feilen u. Raspeln) pentru a ascuți uneltele de lucru.

În Măidan sunt 4 rotari.

b) Sculele cojocariului.

Cojocariu se numesc acela care face haine [cojoace] din piei de oaie, miel și capră. Cojocăritul îl învață mai cu seamă copii oamenilor mai cu stare. Sculele cojocariului sunt: *săpia*, carea e un ciuber [vas] de lemn la gură larg, ear la fund strîmt.

În săpie se pun peile în *amoiu* adecă în apă, ca se se înmoaie, apoi după ce se spală în apă rece, se *cărnuiesc*, adecă se curăță de carnea ce pre piei ar fi rămas dela bielit; după ce s'au cărnuit pieile, se *dirig* sau se *murează* [iar în săpie]. Murătura pentru direseală [gireseală] se face din apă sôrătă și posincele [tărițe fine de grâu]. La un pătrariu de apă [14 litri] se recer 3—4 kilogr. de sare și 12 kilogr. de posincele.

În murătură stau peile 14 zile, după aceea se scot și se întind la soare, ca se se usche, apoi se curăță cu *bripta* (care e un cuțit în forma secerei cu mâneu de lemn prins de ambe capetele, și cu ascuțitul din afară) și cu *cârjia* (ea e ca bripta dar are mâneu în forma unei cărjii, care vine subsoară când se rad peile), apoi se *făfuesc* (li-se face față, se *netezesc*) pre așa numita *coasă*.

La coasă deosebim: 1. scaunul, făcut dintr'un lemn cioplit pătrat, 2. picioarele scaunului, 3. coasa, care este un cuțit cercuat bine ascuțit de 50—60 de cm. lung și 7—10 cm. lat, preste cari se trag cu ambele mâni peile încoaci și încolo, 4. răsboiul coasei cu icurile sau țintele, ce țin strîns răsboiul, ca la ras se nu se elatine.

Când se curăță peile cu bripta și cărjia se țin cu *melita*, carea constă din doi *liubari* [prăjini drepte] între cari se pun peile; are două picioare pre cari stă melita răzimată de un pîrete. Cei doi liubari se string cu o legătură, când se pun peile între ei.

Afară de aceste scule cojocariul mai are și *foarfeci* și *cufite* pentru croit, *degetare* sau și *năpârstace*, cum le zic bufenii; un *cot* [pentru măsurare] *chiește* și *ace* cu ascuțit triunghiulariu.

Cojocăritul pentru acaea-l învață copii oamenilor mai cu stare, ca earna se nu peardă timpul înzădar, ei avînd de lucru [adecă de făcut de nou din piei proprii, de cărpit casnicilor, slugilor] se mai și câștige ceva.

În Măidan sunt 16 cojocari.

c) Sculele argăsitorului

(„opincari“ sau „dubelari“)

Argăsitoriu încă pune peile în *amoiu* ca se se moaie

și curețe de imală, unde stau 2—6 zile, după aceea, se pune în amuș care e o groapă sau o cadă îngropată în pământ și se bagă cu $\frac{1}{4}$ var stîmpărat cu $\frac{3}{4}$ apă. În acest amuș se țin peile 10—14 zile; după ce se scot și se amușese [pică trăgînd de el pîrul cu *copîstîul* (o mezdreală tîmpită)] se pun în amuș curat, adică proaspăt făcut din $\frac{3}{4}$ var și $\frac{1}{4}$ apă, în care încă se țin 14 zile.

În amușul ăsta peile se îngroașă și tremură, când se atinge de ele și pielea atunci se zice vargă. Varga se pune pe un căloniu (butuc) cu 2 picioare și se rade cu coasa de peri și se *cărnuesce* adică se taie carnea și „pănușul“ ce dela belire au rămas pre pei. Când peile sunt rase și spălate bine, se bagă în *zâmi* adică scoartă de *gorun* sau *pin* și gogoașe de stejar pisate bine, peste cari se toarnă apă caldă. În zâmi se țin peile 3—10 săptămâni, apoi se scot și se bătuiesc adică se întind în băte, ca să se usce. Bătele, pre cari se întind peile se numesc bățuri.

În Măidan avem 3 argășitori.

d) Sculele ferariului sau jaurului (covaciului).

Locul unde covaciul face focul, se numește *cămin*. Căminul e ridicat de un metru dela suprafața pămîntului. Pre cămin este un *văldău* de peatră cu două despărțituri, dintre cari în una sunt cărbunii, iar într'alaltă, apă. În cea cu apă este o *stropelniță* făcută din fâșii de tei legate în forma unei perii în capătul unui *măneiu* de fier. Cu această stropelniță se udă [stropesc] cărbunii după trebuință. Pre cămin se mai află *vătraul* [o lopată de fier], cu carele se pun și se grămădesc și astring [adună] cărbunii respirați, în foc; un *bruceriu* [bruselnic, scobitoriu] de fier, ascuțit la un capăt pentru a bruci sau scobi în foc spre a ridica cărbunii, ca să ardă mai bine; un *cîrlig* de fier, cu care se îndepărtează zgura topită din cărbuni și în fine *cleștele* cu cari ferariul ține ferul în foc. La cleștele, cari țin fierul în foc, este o *opritoare* (o verigă) care strînge capătul cleștelor, ca faurul să nu scape fierul din ele și să nu fie silit a le tot strînge cu puterea sa în palmă.

(Va urma)

Liuba-Iana.

Conferința învățătorilor din tractul Bocșei ținută în Bocșa-montană la 26 Iunie v. a. c.

Dacă stăm să recunoaștem scopul, folosul și înfrunța cea binefăcătoare, ce le au avut conferințele învățătoresci de odinioară, asupra învățătorilor din diecesa Caransebeșului; nu putem decât îndoii să deplângem pre întemeietoriul lor, pre adevăratul regenerator al învățătorilor și învățămîntului din *Bănat*: pre episcopul de pie memorie *Ioan Popasu*.

Sunt șapte ani de când — spre consternarea noastră, a tuturor învățătorilor din diecesa Caransebeșului — s'au sistat conferințele învățătoresci; aceste instituțiuni salutare, cari ținteau numai și numai la perfecționarea învățătorilor. Atunci s'a

crezut de superflue continuarea lor; astăzi însă se dovedește că e timpul suprem, dacă nu prin factorii competenți se se reactiveze conferințele de odinioară, zic este timpul suprem, ca să se înceapă chiar și în alt chip, baremi prin aceia, cari trăesc între noi, ne cunosc păsurile și greșelele, căci multe sunt d'acelea!

Începutul deja s'a făcut!

Laudă și onoare comisiunii esaminătoare din tractul Bocșei!

Laudă și onoare binemeritatului nostru comisarului școlariu, Domnului Ioan Marcu, învățătorul Bocșei, inițiatorului și introducătorului astui-fel de conferință, ca cea ținută Luni în 26 Iunie v. în Bocșa-montană, cu scopul de a ne împărtăși reciproc experimentele și a face reflecșiunile asupra esamenelor noastre din acest an și la carea au participat învățătorii tractuali în număr complet.

De față au mai fost și trei preoți actualminte substituți de învățători, cum și On. Domn Vasile Nemoian paroch în Vasiova sincerul amic al școalei și învățătorilor.

Conform programului, precis la 9 oare a. m. s'a deschis conferința prin președintele ei natural M. On Domn Maxim Popoviciu protopresbiterul tractual, carele pre lângă prea demne sfaturi și învățături salută pre cei prezenți cu „Bine a-ți venit!“ Tot asemenea și comisariul școlariu, D-l Ioan Marcu își începe reflecșiunile sale asupra esamenelor din acest tract, întonând că desî ecestea peste tot au fost foarte bune, ceia-ce arată cum-că învățătorii din tractul Bocșei nu numai că își încep chemarea lor, dar și-o și implinesc, emulând unii cu alții în școală; totuși crede a nu fi de prisos unele reflecșiuni, atât asupra școalei, cât și asupra învățătorului.

Era ceva interesant, ba chiar atrăgătoriu, a asculta aceste bogate esperințe câștigate dela noi și prin noi înșine și din laboratoriu nostru comun, din școală.

Apoi talmăcite cu atîta tact și înțelepciune așa atraseră atențiunea tuturor — învățători ca și preoți — încât se făcuse deja seară și abea ne hotărîrăm a ne despărții unii de alții.

Să cerea o săptămână întreagă și nu timpul scurt de o zi, spre a pertracta un material atât de valoros, ca cel pus la ordinea zilei. Dovadă e interesul cel mare și vioiciunea, ce se desvoltase în frații colegi.

După meritoase desbateri urmate — destul de iute — la fie-care obiect de învățămînt, fiind timpul foarte înaintat — cătră 6 oare sara — se încheie conferința prin On. presidiu, constatînd faptul îmbucurătoriu, că *esamenul școlariu cel mai escelent* din anul acesta, în tractul Bocșei a fost al învățătorului *Molin* din *Moniom*, ceia-ce numai spre laudă îi poate servi.

Între vii aclamări la adresa On. presidiu s'a finit această memorabilă conferință, ducând fie-care cu sine convingerea și angajamentul, de a stărui și combate pre viitoriu puținele greșeli ce le mai întâmpină, atât cu privire la școală, cât și la învățământ.

Avem firma speranță, că la conferința ținândă după esamenale viitoare, publicul interesat va avea încântătoarea priverisece să vadă și să auză, numai și numai laude despre zeloșii și neîntrecuții învățători ai acestui tract.

Părerea generală culminează în aceea, că această conferință a implinit o misiune foarte folositoare și salutarie. Eu adaug, cumcă un bun serviciu și îndreptariu ni-ar face preste tot învățătorilor a-i acestei diecese: „*Reflecșiunile asupra esamenelor din tractul Buziașului*“ ale Dnui Marcu și publicate paremi-se în „Foaia diecesană“, dacă s'ar retipări, baremi în „*Almanachul*“ Reuniunei din acest an, — dacă nu în broșură și să se împartă oficios pre la școale și învățători.

Tot cu această ocașiune avea să se țină și adunareă despărțământului reuniunei învățătorilor, în carea să se aproabe sau nu, tema elaborată de învățătorul Molin din Moniom pentru „*Almanahul*“ Reuniunei din acest an, temă deja primită de comisiunea însărcinată cu studiarea ei. Fiind timpul înaintat și materialul elaborat — învățământul intuitiv în școala poporală — de mare însemnătate s'a hotărît a se convoca tot în Bocșa-montană o noauă adunare anume spre scopul acesta în timpul cel mai scurt posibil.

La revedere dară fraților colegi în adunarea despărțământului!

Colegul...

Varietăți

Iubileul. Profesorul dela gimnasiul rom. gr. or. din Brașov, *Ioan Popea*, a s'rbat în ziua de Săn-Petru jubileul de 30 de ani de profesură. Distinse deputațiuni, alese persoane private și numeroase scrisori și telegrame și-au exprimat sentimentele lor de iubire și stimă față de acel bărbat, care în decurs de 30 de ani și-a pus muntea sa ageră și inima nobilă în servițul legii și neamului nostru. Dintre deputațiuni amintim cea a corpului profesorat, care a predat iubilantului un tablou, ce reprezentează prototipul pedagogului ideal, pe Măntuitorul în mijlocul poporului; cea a Reuniunei învățătorilor români gr. or. din districtul a X-lea și a studenților universitari. Seara a fost un banchet imosant, la care a luat parte preste 200 persoane. Cel dintâiu toast a fost rădicat de profesorul *A. Bêrsan*, care arată munca neobosită și meritele iubilarului pe terenul școlariu și social. Profesorul *Viaicu* toastează pentru familia iubilantului. D-I *Sassu* pentru cei mai distinși membrii ai familiei Popea, amintind cu aceasta ocașiune și pe *P. S. S. Episcopul nostru*

fratele iubilantului. Ultimul cuvânt a fost al directorului *V. Onițiu*, care a vorbit despre *idealismul*, ce caracterizează vederile iubilantului. S'au cetit apoi o odă ocașională și telegramele, dintre cari și din Caransebeș două. În răspunsul dat tuturor discursurilor rostite, D-I Popea asigură de iubirea și devotamentul său pe toți câți i-au arătat semne de simpatii și declară, că și de aci înainte își va pune toate puterile în serviciul învățământului și pentru progresul culturii naționale și că ne'ncetat va lucra pentru binele și înaintarea poporului român. Festivitatea aceasta înălțătoare va rămânea vecinic întipărită în aceia, cari personal sau din auzite cunosc pe D-I Popea, căruia cu toții îi dorim: *toate cele bune și de folos.*

Legile politice-bisericesci. În foaia oficială se publică ordinațiunile ministrilor cu privire la punerea în aplicare a legilor politice-bisericesci.

Ordinațiunea ministrului de justiție, *Alexandru Erdély*, relativă la *căsătoria civilă* conține în detail toate dispozițiunile, de cari are să se țină respectivul funcționarul al căsătoriei civile.

Căsătoria civilă are să se facă într'un local oficios, care trebuie să fie curat, și în timpul oficerii liber, ca să nu se conturbă de loc „solemnitatea căsătoriei“; dacă pretind cei-ce să căsătorească, — cine scie din ce motive — funcționarul poate eschide publicul d'a lua parte la săvârșirea căsătoriei.

Este necondiționat necesar, ca cei ce vreau să se căsătorească (mirele și mireasa) să vină în persoană și deodată înaintea funcționarului stării civile, unde în prezența a doi martori au să declare personal, că vreau să se căsătorească. Funcționarul întrebă mai întâiu pre mirele apoi pre mireasa în limba magiară, dacă vrea să se căsătorească cu N. N. Dacă amândoi au dat o declarațiune afirmativă, funcționarul dă în limba magiară următoarea declarațiune: „Eu vă declar pe basa identiceii D-Voastre enunțațiuni în sensul legii de căsătoriți.“ Funcționarul e obligat, să se presinte la actul oficios cu o eșarpă pe la brâu în colorile statului și într'un costum cât se poate mai acomodat, dacă se poate în costum „*Attila*“; și să aibă grije, ca încheierea căsătoriei să se facă cu solemnitatea recerută și cu serioșitatea corespunzătoare însemnătății ei.

Apoi să mai zice în ordinațiune din cuvânt în cuvânt: „Cu toate acestea nu e nici decum permis funcționarului, să dea să se înțeleagă, că căsătoria civilă ar fi o imitație a ceremoniatului bisericesc și că el reține pe căsătoriți dela căsătoria bisericescă. Funcționarul civil este după încheierea căsătoriei obligat, să facă atenți pe cei căsătoriți, că prin căsătoria civilă ei încă nu au satisfăcut datorințelor lor religioase.“

Concurs

Pentru îndeplinirea postului de învățătoriu dela școala confesională gr. or. română din *Mărghita-mare*, să escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare.

Emolumentele sunt:

1. Salariu fix 200 fl. v. a.
2. Pentru 16 metri de lemne, din cari se încălzesc și sala de învățământ 48 fl.
3. Paușal scripturistic 7 fl.
4. Pentru conferințele învățătoresci 10 fl.
5. 1¹/₂ juger de pământ arătoriu.
6. 12 hectolitri de grâu.
7. 6 hectolitri de cucuruz.
8. Cortel liber cu grădină de legumi.

Recurenții calificați sunt avisați a-și trimite recurențele lor ajustate cu documentele prescrise și adresate comitetului parohial, oficiului protopresbiteral al Vêrșetului în Srediștea-mică, via Versecz, și a să prezenta în atare Duminecă sau sêrbătoare în s. biserică.

Marghita-mare, în 18 Iunie 1895.

[48] 2—3

Comitetul parohial.

În conțelegere cu oficiul protopresbiteral.

Licitațiune minuendă

Pre baza încuviințării venerabilului Consistoriu diecesan ddo 15 Iunie a. c. Nr. 1670 B. să escrie licitațiune minuendă pentru lucrările de renovare din lăuntru și din afară a bisericii din comuna Goruia, cu prețul de esclamare 5073 fl. 15 cr. v. a. în care sumă să cuprindă tot materialul recerut, cu lucrul de zidariu, lemnariu și măsurari.

Licitațiunea să va ținea în școala din Goruia în 20 Iulie (1 August) a. c. la 11 oare antemeridiane.

Reflectanții vor avea a depune la începutul licitațiunii 10% vadiu în bani gata, sau hârtii de valoare.

Planul și specificăciunile de spese și măsuri să pot vedea ori și când la oficiul parohial din Goruia.

Să vor admite ca licitanții numai oameni probați, de omenie, și esperți.

Gorua, în 22 Iunie st. v. 1895. 2—3 [49]

Mateiu Popoviciu
președ. și președ.

Aureliu Popoviciu
not. com. par.

În conțelegere cu protopresbiterul tractual.

Concurs

Conform ordinațiunii consistoriale ddo 28 Aprilie 1895 Nr. 1028 să escrie concurs pentru ocuparea postului învățătoresc la școala confesională gr. ort. română din Soceni protopresbiteratul Bocșa-montană, cu termin de

recurgere până în 30 Iulie (11 August) a. c. alegerea însă să va ținea în 13/25 August a. c., după sevêrșirea sântei liturghii.

Emolumentele sunt:

1. Salariu anual în bani gata 400 fl.
2. Paușal pentru scripturistică 6 fl.
3. Pentru participarea la înmormentări 10 fl.
4. Cortel liber cu gradina și două jugere pământ estravilan.

Dintre recurenți va fi preferit cel cu cunoștiința muzicii vocale cu scopul de a înființa și conduce un cor.

Alesul învățatoriu este obligat a purta cantoratul în și afară de biserică, a instrui pre școlari în cântările rituale, a compune socoțile bisericesci, școlare și fundamentale și a purta agendele comitetului și sinodului parohial.

În fine dela recurenți să poftesce, ca înainte de alegere să se prezinte în vre-o Duminecă ori sêrbătoare în s. biserică.

Recurenții sunt avisați ca recurențele lor, ajustate cu cele de lipsă și adresate comitetului parohial din Soceni, să le înainteze oficiului protopresbiteral gr. ort. rom. din Bocșa-montană.

Soceni, din ședința comitetului parohial ținută în 20 Maiu 1895. 3—3 [45]

Pentru comitetul parohial

Ales. Crăciunescu
președ. com. par.

Traian Stoica
not. com. par.

În conțelegere cu mine *Maxim Popoviciu* ppresbiter.

Publicațiune

Să aduce la cunoștiință publică, cumcă pământul fundațiunii școalei confesionale gr. or. rom. „Ecatarina Iancu” din Ghilad, constatătoare din 60 de jugere catastrale parte pământ arătoriu parte fânaț aflătoare în călcătura „Gaiul-oacheș” lângă hotarul comunei Offsenița, să va esarenda pe 3 ani pe calea licitațiunii publice.

Licitațiunea să va ținea în 16/28 Iulie a. c. la 10 oare ante-meridiane în sala școalei gr. or. de prunci din loc; până la acest termin să pot trimite și oferte.

Înainte de licitațiune să vor publica condițiunile de licitațiune și de arêndă.

Prețul de esclamațiune e 600 fl. v. a de după care sumă licitanții vor depune înainte de licitațiune 10% ca vadiu.

Ghilad, din ședința comitetului parohial, ținută la 21 Maiu (2 Iunie) 1895. 3—3 [47]

Aureliu Dragan
președ. com. par.

Romulus Biora
not. șed.